

Koulupudokkaiden työurat

TERO JÄRVINEN – MARKKU VANTTAJA

Johdanto

Suomalaisnuorten siirtymisessä koulutuksesta työelämään on tapahtunut merkittäviä muutoksia parin viime vuosikymmenen aikana. Vaikka maamme nuoriso on käynyt kouluja enemmän ja pidempään kuin milloinkaan aikaisemmin, on nuorten kiinnittyminen työmarkkinoille nykyään vaikeampaa kuin 1990-luvun alussa. Vaikka nuorten asema työmarkkinoilla on pahimpien lamavuosien jälkeen jonkin verran kohentunut, ei 1990-luvun alun kaltaiseen työllisyysilanteeseen ole vielä palattu. Kansainvälisestikin melko korkealle tasolle jääneestä nuorisotyöttömyydestä näyttää Suomessa tulleen pysyvä ilmiö tai ainakin vaikeasti korjattavissa oleva yhteiskuntapolitiininen ongelma. Pitkällä aikavälillä tarkasteltuna myös määrä- ja osa-aikaiset työsuhteet ovat yleistyneet nuorten keskuudesta, joskin osa tästä selittyy opiskelijoiden työssäkäynnin lisääntymisestä. (Järvinen & Vanttaja 2005.)

Tilanne on samantyyppinen muuallakin Euroopassa. Yhtäältä koulutusmahdollisuuksia on laajennettu ja nuorten osallistuminen keski- ja korkea-asteen koulutukseen on yleistynyt. Samanaikaisesti kuitenkin mahdollisuudet kiinnittyä työelämään ovat heikentyneet. (Müller & Gangl 2003.) Suhteellisen korkeat nuorisotyöttömyyslukemat ja koulutuksen keskeyttäminen ovat yleisiä ongelmia useimmissa Euroopan maissa. EU:n koulutus- ja työvoimapolitiikan yhtenä keskeisenä tavoitteena onkin ollut löytää keinoja, joiden avulla voitaisiin monipuolistaa nuorten koulutusmahdollisuuksia ja helpottaa työelämään integroitumista. Erityisen suurta huolta on kannettu niistä nuorista, jotka ovat jääneet heti peruskoulun jälkeen vaille koulutus- tai työpaikkaa. (Blasco & al. 2003.)

Vähäisen koulutuksen ja työuran alkuun sijoituvan työttömyyden on havaittu paitsi olevan ris-

ki yksilön myöhemmän työmarkkinauran kannalta (Müller & Gangl 2003) myös johtavan keskimääräistä todennäköisemmin psykososiaalisiin ja terveydellisiin ongelmiin (Kieselbach 2003, 49; Korpi & al. 2003). Opintojen keskeyttäminen peruskoulun suorittamiseen ennakoii niin ikään myöhempää koulutuksesta syrjäytymistä, sillä suurin osa ”koulupudokkaista”, erityisesti miehistä, ei jatka opiskelua myöhemminkään (Vanttaja & Järvinen 2004).

Suomessa koulutusryhmien väliset erot työttömyydessä kasvoivat selvästi 1990-luvun kuluessa. Vielä vuosikymmenen alussa työttömyys oli työikäisen väestön keskuudessa vähäistä kaikissa koulutusryhmissä. Lamavuosien aikana työttömyys yleistyi kaikilla tutkintotasoilla. Samanaikaisesti myös koulutustasojen mukaiset työttömyserot kasvoivat. Ainoastaan korkeakouluetut saattoivat 2000-luvun alussa olla suhteellisen varmoja työllistymisestään ja heidänkin keskuudessaan työttömyys oli yleisempää kuin pelkän peruskoulun suorittaneiden keskuudessa 1990-luvun alussa. Kehitys on ollut nuorten kohdalla samansuuntainen, mutta työttömyysasteet ovat olleet korkeammat kuin koko työikäisessä väestössä. (Järvinen & Vanttaja 2005.)

Viime vuosina on enenevässä määrin puhuttu myös työurien epävakaistumisesta. Lineaaristen, koulutuksesta työelämään ja myöhemmin eläkkeelle johtavien urapolkujen on todettu käyvän yhä harvinaisemmiksi ja työurien on nyt ja tulevaisuudessa otaksuttu koostuvan enemmänkin erityyppisistä työssäolo-, koulutus- ja työttömyysjaksojen yhdistelmistä. (Rinne & Salmi 1998; EGRIS 2001.) Eurooppalaisissa tutkimuksissa on havaittu, että kiinnittyminen välittömästi opiskelujen jälkeen pysyväisluonteiseen työsuhteeseen toteutuu ainoastaan nuorten aikuisten pienen vähemmistön kohdalla (EGRIS 2001).

Suomessa tehtyjen seurantatutkimusten perus-

teella työurien epävakaistuminen näyttäisi ajoituvan 1980- ja 1990-luvun vaihteeseen. Epävarmuus ei vielä koskettanut 1980-luvun alussa työmarkkinoille tulleita nuoria. Kari Nyyssölän (1999) tutkimuksessa seurattiin 18–24-vuotiaiden suomalaisten (n = 140 135) työmarkkinauria vuosina 1980–1993 kolmena poikkileikkausajankohtana (1980, 1990 ja 1993). Nuoret jaoteltiin kahdeksaan eri uratyypin mukaan, minkälaisista pääasiallisen toiminnan muotojen (opiskelija, työllinen, työtön, muu toiminta) eri tavoin rakentuvista yhdistelmistä heidän uransa koostui. Suurin osa (79 %) oli päätyntä vakaalle työmarkkinauralle, mikä tarkoitti vuoden 1980 osalta joko opiskelua tai työssäoloa ja muiden tutkimusajankohtien osalta työssäoloa. Noin kahdella nuorella sadasta työttömyys oli ollut vallitseva pääasiallisen toiminnan muoto ja 19 prosentilla tutkituista työura oli koostunut työntöön ja työttömyyden sekä jossain määrin opiskelun eri tavoin rakentuneista yhdistelmistä.

Muutos näyttää tapahtuneen verraten nopeasti, sillä jo 1980-luvun lopulla työelämään kiinnittymässä olleiden nuorten osalta voidaan puhua epävakaaista työurista. Rita Asplundin (2002) tutkimuksessa seurattiin vuosien 1989 ja 1995 välillä työelämään kiinnittyneiden, alle 30-vuotiaiden nuorten ja nuorten aikuisten työelämässä pysymistä neljänä perättäisenä vuonna. Aineistona käytettiin Tilastokeskuksen työssäkäyntitilastosta poimitua edustavaa 20 prosentin otosta. Vuonna 1988 koulusta työelämään siirtyneistä nuorista ainoastaan 42 prosenttia oli pysynyt työllistettynä neljänä peräkkäisenä vuonna ja 46 prosenttia oli kokenut jatkuvia muutoksia työmarkkina-asemassaan. Vuonna 1995 työelämään siirtyneiden osalta sekä vakaalle että epävakaaile työuralle oli päätyntä 45 prosenttia kohderyhmän nuorista. (Asplund 2002.) Myös yliopistosta valmistuneiden nuorten työurat ovat muuttuneet epävakaaemmiksi 1990-luvulla verrattaessa 1980-luvun tilanteeseen (Rouhelo 2005)¹.

¹Anne Rouhelo (2005) *selvitti Turun yliopistosta vuosina 1985 (n = 71) ja 1995 (n = 80) valmistuneiden humanistien, yhteiskuntatieteilijöiden ja kasvatustieteilijöiden myöhempiä vaiheita kyselytutkimuksen avulla. Tutkimuksessa olivat mukana ns. generalistit, ne kuseisten tiedekuntien opiskelijat, joiden tutkinto ei tuota muodollista kelpoisuutta mihinkään tiettyyn ammattiin. Psykologeiksi, peruskoulun opettajiksi ja sosiaalityöntekijöiksi valmistuneet maisterit rajattiin näin ollen tutkimuksen ulkopuolelle.*

Tutkimustehtävä ja aineisto

Vailla ammattitutkintoa olevat nuoret työttömät on Suomessa ja Euroopan unionissa nostettu yhdeksi koulutus- ja työvoimapolitiikan erityiseksi kohderyhmäksi. Monet EU-maat ovat tällä hetkellä mukana laajassa Equal-hankkeessa, jonka tavoitteena on kehittää kansallisen ja kansainvälisen yhteistyön avulla uusia keinoja torjua syrjäytymistä, syrjintää ja epätasa-arvoa työmarkkinoilla (ks. http://europa.eu.int/comm/employment_social/equal/index_en.cfm). Suomessa esimerkiksi Turun seudulla on käynnissä Vaskooli-niminen Equal-hanke, jonka tärkeimpänä tavoitteena on kehittää alueellinen koulutustakuumalli, jonka avulla voidaan tarjota opiskelupaikka jokaiselle peruskoulun päättävälle nuorelle (ks. <http://www.vaskooli.fi/osahankkeet.html>). Tämä on asetettu tavoitteeksi myös Matti Vanhasen hallituksen ohjelmassa. Osana syrjäytymisen ehkäisyä hallitus on lisäksi laatinut erityisen poikkiallisen työllisysohjelman, jonka yhtenä tavoitteena on, että alle 25-vuotiaille työttömille järjestetään koulutus-, työharjoittelu- tai työpaikka kolmen kuukauden työttömyyden jälkeen (Valtioneuvosto, 2003). Uusimmat keinot torjua nuorten syrjäytymistä on koottu marraskuussa 2005 opetusministerille luovutettuun, 30 toimenpide-ehdotusta sisältäneeseen esitykseen. Tarkoituksena on päästä siihen, että vuonna 2009 jopa 97,5 prosenttia peruskoulun päättöluokkalisista jatkaisi samana vuonna opintojaan peruskoulun lisäopetuksessa, toisen asteen koulutuksessa tai ammatilliseen koulutukseen valmistavissa opinnoissa (Liiten 2005).

Suomessa ei ole toistaiseksi tehty kovin paljon valtakunnallisesti edustavaan aineistoon ja riittävän pitkän aikavälin seurantaan perustuvaa tutkimusta siitä, miten nuoruuteen ajoittunut karsiutuminen opiskelusta ja työntööstä on tosiasiallisesti yhteydessä yksilön myöhempään elämäntulkkuun ja hyvinvointiin (ks. Sihvo & Pulkkinen 2002). Olemme aikaisemmissa kirjoituksissamme yrittäneet vastata tähän haasteeseen tarkastelemalla koulutuksesta ja työstä karsiutuneiden nuorten myöhempiä vaiheita niin koulutukseen ja työelämään sijoittumisen kuin perhe-elämänkin näkökulmista (Vantaja & Järvinen 2004 & 2006) sekä selvittämällä kotitaustan yhteyttä tähän ryhmään kuuluvien nuorten myöhempään pärjäämiseen (Vantaja 2005).

Tämän artikkelin tarkoituksena on selvittää,

Taulukko 1. Koulutuksen ja työn ulkopuolella vuonna 1985 olleiden nuorten työmarkkina-asema vuosina 1990, 1995 ja 2000, %

	Työllinen	Työtön	Opiskelija	Eläkeläinen	Muut
1990	47 (61)	14 (7)	9 (25)	9 (1)	22 (7)
1995	35 (61)	29 (17)	7 (12)	9 (1)	20 (9)
2000	48 (77)	20 (10)	3 (4)	10 (2)	19 (8)

Suluissa vertailuryhmänä vastaavan ikäinen suomalainen väestö.
Lähteet: Väestölaskenta 1990; Väestö 1997: 15; Väestö 2003: 7

millaisia urapolkua kulkevat ne nuoret, joiden on arvioitu olevan erityisen suuressa syrjäytymisvaarassa. Kuvaamme vuonna 1985 peruskoulun jälkeen koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääneiden nuorten työmarkkinauria vuosina 1990–2000. Tutkimuksen kohderyhmänä on 50 prosentin otos kaikista tuolloin koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olleista 16–18-vuotiaista suomalaisnuorista varusmiehiä lukuun ottamatta² (n = 6983). Tarkastelun päättyessä vuonna 2000 nuoret olivat 31–33 vuoden ikäisiä. Tutkimusaineisto on muodostettu Tilastokeskuksessa väestörekisteritietoja yhdistelemällä.

Seurantomme alkaa vuodesta 1990, joka oli työllisyystilanteen kannalta vielä suotuisaa aikaa ja jolloin työttömyysluvut olivat maassamme matalimmat kuin EU- ja OECD-maissa keskimäärin. 1990-luvussa alussa Suomi ajautui syvään lamaan, jolloin erityisesti nuorten työllisyystilanne heikkeni nopeasti. Vuonna 1994, laman vaikeimmassa vaiheessa, 15–24-vuotiaiden nuorten työttömyysaste kohosi 34 prosenttiin. Tuolloin Euroopassa yhtä korkea nuorisotyöttömyys oli ainoastaan Espanjassa. Vuodesta 1995 alkaen työttömyysluvut alkoivat vähitellen kääntyä laskuun, mutta nuorten työllisyystilanne oli edelleen heikko. Seurannan viimeisessä vaiheessa, vuonna 2000, elettiin jo uutta nousukautta, mutta siitä

²Varusmiesten rajaaminen otannan ulkopuolelle ei ole tässä yhteydessä ongelma. Varusmiespalvelus suoritetaan Suomessa normaalisti kahden kutsuntaa seuraavan vuoden aikana, 19- tai 20-vuotiaana. Varusmiespalvelukseen voi päästä vapaaehtoisena 18-vuotiaana. Jos asevelvolliset olisivat olleet otannassa mukana, se olisi tarkoittanut ainoastaan pientä lisäystä 18-vuotiaiden ikäryhmään. Tämä ei olisi lisännyt tutkimuksen luotettavuutta, ehkä jopa päinvastoin: olemme tutkimuksessamme kiinnostuneita syrjäytymisuhan alaisiksi määriteltyjen nuorten myöhemmistä elämänvaiheista, eikä varusmiesten ole yleensä katsottu kuuluvan tähän joukkoon.

huolimatta työttömyysluvut olivat huomattavasti korkeammat kuin 1990-luvun alussa. (Järvinen & Vanttaja 2005.)

Kohderyhmän työmarkkina-asetat ja uratyypit

Taulukossa 1 on esitetty koulutuksen ja työelämän ulkopuolella vuonna 1985 olleiden nuorten työmarkkina-asettien jakauma vuosina 1990, 1995 ja 2000 sekä vastaavat tiedot koko samanikäisen väestön osalta³. Taulukosta 1 näkyy selvästi kohderyhmän heikko työmarkkina-asema muuhun samanikäiseen väestöön verrattuna. Työttömyysaste on ollut kohderyhmässä kaikkina vuosina selvästi korkeampi vastaavan ikäisiin suomalaisiin verrattuna. Myös varhainen eläkkeelle jääminen on ollut huomattavan yleistä omaan ikäluokkaan verrattuna.

Vuonna 1990, kun nuoret olivat 21–23-vuotiaita, vajaa puolet heistä oli työllisiä ja 14 prosenttia työttöminä. Opiskelijoita samoin kuin eläkeläisiä oli noin joka kymmenes. Lähes joka neljäs oli muusta syystä työvoiman ulkopuolella tai heidän tietojaan ei ollut saatavilla. Viisi vuotta myöhemmin, laman jälkimainingeissa, enää hieman yli kolmannes kohderyhmästä oli työllisiä ja lähes kolmannes työttöminä. Opiskelijoiden määrä oli laskenut 7 prosenttiin. Eläkeläisten ja muiden työvoiman ulkopuolella olleiden osuus oli pysynyt jokseenkin viiden vuoden takaisissa lukemissa. Vuonna 2000 opiskelijoiden osuus oli kaventunut ja työllisten määrä noussut takaisin lamaan edeltäviin lukemiin eli lähes 50 prosenttiin. Työt-

³Vertailuryhmänä on vuonna 1990 20–24-vuotiaat, vuonna 1995 25–29-vuotiaat ja vuonna 2000 30–34-vuotiaat suomalaiset.

Taulukko 2. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolella vuonna 1985 olleiden nuorten (16–18-vuotiaat) työmarkkinatilanne vuosina 1990, 1995 ja 2000 uratyypeittäin, %

Uratyypit	Työmarkkinatilanne 1990	1995	2000	%
1) vakaa	työllinen tai opiskelija	työllinen	työllinen	28
2) vakiintunut	työtön	työllinen	työllinen	5
3) keskeytynyt	työllinen tai opiskelija	työllinen	työtön	6
4) epävakaa	työllinen tai opiskelija	työtön	työllinen	11
5) juuttunut	työtön	työllinen	työtön	3
6) kohentunut	työtön	työtön	työllinen	7
7) pysähtynyt I	työllinen tai opiskelija	työtön	työtön	11
8) pysähtynyt II	työtön	työtön	työtön	29

tömien osuus oli kuitenkin suurempi kuin vuonna 1990. Eläkeläisten ja muiden työvoiman ulkopuolella olevien osuudet eivät olleet juuri muuttuneet vuoden 1995 tilanteesta.

Tarkemman kuvan kohderyhmään kuuluvien nuorten työmarkkinaurien kehityksestä saa, kun tarkastellaan samojen henkilöiden tilannetta uran eri vaiheissa. Taulukossa 2 kohderyhmän nuoret on jaoteltu heidän työmarkkinatilanteensa perusteella kahdeksaan eri uratyypiin. Tyypittelyä tehtäessä on tarkasteltu kohderyhmän pääasiallista toimintaa kolmena eri vuonna, jolloin voidaan havainnollistaa nuorten työuran kehitystä kymmenen vuoden seurantajakson aikana.

Tyypittely noudattaa samanlaista jakoa kuin Nyssölän (1999) tutkimuksessa, jossa seurattiin 18–24 vuotta täyttäneiden suomalaisten urakehitystä vuodesta 1980 vuoteen 1993 saakka. Nyssölä (1999) jätti omassa tutkimuksessaan ”muut työvoiman ulkopuolella olevat” pois luokittelustaan perustellen valintaansa sillä, että kyseessä on heterogeeninen, epämääräinenkin joukko, jonka tilanteesta ei ole olemassa tarkkaa tietoa. Itse päädyimme toisenlaiseen ratkaisuun: koska tutkimuksemme niin moni kuului kyseiseen ryhmään, olisi tämän ryhmän pois jättäminen antanut virheellisen kuvan kohderyhmän työurien kehityksestä.

Uratyypit perustuvat dikotomiseen luokitteluun. Erottelevana kriteerinä on se, ovatko nuoret olleet työmarkkinoiden näkökulmasta mukana aktiivisessa vai passiivisessa toiminnassa. Taulukossa 2 ”työttömien” kategoria sisältää kunkin tarkasteltavana ajankohtana myös ne tapaukset, jotka tuolloin olivat eläkkeellä tai kuuluivat kokonaan työvoiman ulkopuoliseen väestöön. Opiskelu on yksilön työmarkkinakelpoisuutta ylläpitävänä ja parantavana toimintana puolestaan rinnastettu työssä olemiseen.

Edellä esitetyssä jaottelussa on joitakin ongelmia. Kun työttömät ja työvoiman ulkopuolella olevat yhdistetään samaan kategoriaan, rinnastuvat vanhempain- ja hoitovapaalla olevat työttömiin, vaikka heidän elämäntilanteensa on hyvin erilainen. Vanhempain- ja hoitovapaalla olevia ei kuitenkaan saatu aineistosta erotettua omaksi ryhmäkseen. Yhtä hyvin voidaan ajatella, että työllisten ja opiskelijoidenkin niputtaminen on ongelmallista, sillä heidän taloudellinen tilanteensa on erilainen. Opiskelijoita oli kuitenkin aineistossa eri vuosina niin vähän (ks. taulukko 1), että käytännössä tässä yhdistelmäkategoriassa oli kyse työllisistä, varsinkin kahden viimeisen vuoden osalta.

Vaikka nuorten työmarkkinapolkuja saattaisi olla tarpeen tarkastella hienovaraisempia luokitteluja käyttäen, se olisi kuitenkin tässä yhteydessä vaikeuttanut oleellisesti jatkoanalyysien tekoa. Kun käyttämämme dikotomisenkin luokittelun eri variaatiot tuottivat kahdeksan uratyypin, olisi luokittelun monipuolistaminen lisännyt uratyyppien määrää niin paljon, että niiden pohjalta olisi ollut vaikea tehdä päätelmiä. Kun lisäksi kiinnitimme tarkastelussa erityistä huomiota uratyyppien ääriilaitoihin, niihin tapauksiin, jotka kaikkina tarkasteluajankohtina kuuluivat työmarkkinoiden näkökulmasta joko aktiivi- tai passiiviväestöön, voidaan valittua metodia pitää tältäkin osin perusteltuna.

Taulukossa 2 esitetyistä uratyypeistä ”vakaa” ja ”vakiintunut” kuvaavat kohderyhmään lukeutuvien yksilöiden menestyksestä sijoittumista työelämään. Näihin kahteen ryhmään sijoitettiin kolmasosa tapauksista. Vakaalle työuralle sijoitetut olivat opiskelijoita tai työllisiä kaikkina tarkasteltavina ajanjaksoina. Tähän ryhmään lukeutui 28 prosenttia kohderyhmän nuorista. Va-

Taulukko 3. Kohderyhmän uratyypit huoltajan koulutusasteen mukaan, %

Uratyypit	Huoltajan koulutusaste		
	korkea-aste	keskiaste	perusaste
1) vakaa	41	32	25
2) vakiintunut	4	6	5
3) keskeytynyt	10	6	6
4) epävakaa	10	12	11
5) juuttunut	5	4	3
6) kohentunut	4	6	7
7) pysähtynyt I	8	11	11
8) pysähtynyt II	19	23	32
Yhteensä	100	100	100

kiintuneelle työuralle, jossa työttömyys oli läsnä ainoastaan vuonna 1990, oli ohjautunut viisi prosenttia nuorista.

Muut taulukossa 2 esitetyt uratyypit kuvaavat nuorten päätymistä joko epävakaille tai pysähtyneille työurille. Peräti 29 prosenttia tutkittavista oli kulkeutunut täysin pysähtyneelle työuralle, jossa oli oltu työttöminä tai muulla tavoin työelämän ulkopuolella kaikkina tarkasteltavina vuosina. Kun tähän lisätään ne 11 prosenttia tapauksista, jotka olivat vuonna 1990 joko työllisiä tai opiskelijoita, mutta muina ajankohtina joko työttömiä tai kokonaan työelämän ulkopuolella, saadaan pysähtyneille työurille päätyneiden nuorten osuudeksi peräti 40 prosenttia. Muunlaisista työllisyys-, opiskelu- ja työttömyysjaksojen yhdistelmistä koostuville työurille oli ohjautunut 23 prosenttia kohderyhmän nuorista.

Urapolkuihin yhteydessä olevia taustatekijöitä

Tilastollisesti edustava otos antoi mahdollisuuden tarkastella myös sitä, minkälainen yhteys asuinalueella, sukupuolella, perhetilanteella ja sosiaalisella taustalla on ollut nuorten päätymiseen erilaisille työurille. Asuinalueen ja perhe-aseman on havaittu olevan yhteydessä työelämästä syrjäytymiseen (Nyyssölä 1999). Toisaalta sukupuoli ja sosiaalinen tausta ovat tutkimusten perusteella tärkeitä yksilön koulutusta ja työelämään kiinnittymistä sääteleviä taustatekijöitä (esim. Kivinen & al. 2001; Järvinen & Vanttaja 2005).

Kiinnitimme tarkastelussamme huomiota erityisesti uratyyppien ääriilaitoihin, yhtäältä vakaal-

le ja toisaalta pysähtyneelle työuralle valikoitumiseen. Analysoimme asuinalueen merkitystä yhtäältä vuoden 1985 läänijaon ja toisaalta asuinpaikkakunnan koon perusteella (kaupunkimaiset – taajaan asutut – maaseutumaiset kunnat). Nuorten perheaseman yhteyttä työurille valikoitumiseen tarkastelimme vuoden 2000 tilanteen perusteella, jolloin tutkittavat olivat 31–33-vuotiaita. Kotitaustaa kuvaavaksi muuttujaksi valitsimme huoltajan koulutustason.

Sukupuolella ja asuinalueella ei ollut juuri yhteyttä siihen, minkälaisille urapoluille nuoret olivat ohjautuneet. Miehistä 29 prosenttia ja naisista 26 prosenttia sijoittui vakaalle uralle. Pysähtyneelle (II) uralle miehistä sijoittui 31 prosenttia ja naisista 26 prosenttia. Asuinalueen osalta jakaumat olivat samansuuntaisia riippumatta siitä, missä läänissä nuoret olivat asuneet tai olivatko he varttuneet kaupungissa, taajaan asutussa kunnassa vai maaseudulla.

Sen sijaan vanhempien koulutuksella oli selvä yhteys siihen, minkälaiselle työuralle nuoret olivat päätyneet. Mitä korkeampi koulutus huoltajalla oli, sitä todennäköisemmin nuoret olivat ohjautuneet vakaalle työuralle. Korkea-asteen koulutuksen saaneiden vanhempien jälkeläisistä yli 40 prosenttia oli sijoittunut vakaalle uralle, pelkän perusasteen koulutuksen saaneiden vanhempien jälkeläisistä vain joka neljäs. Vastaavasti mitä vähemmän huoltajalla oli koulutusta, sitä hankalampaa nuorten kiinnittyminen työelämään oli ollut. Perusasteen koulutuksen saaneiden vanhempien lapsista täysin pysähtyneelle uralle oli päätynyt noin kolmannes ja korkea-asteen suorittaneiden vanhempien lapsista hieman alle viidennes. (Ks. taulukko 3.)

Vanhempien koulutuksen ohella työuran vakauteen yhteydessä olevaksi tekijäksi osoittautui henkilön perheasema (taulukko 4). Selvästi heikoin tilanne oli vielä aikuisiällä lapsuudenkodissa asuvilla henkilöillä, joista vain vajaa viidennes oli kulkenut vakaata työuraa (uratyypit 1) ja lähes puolet oli joutunut täysin pysähtyneelle työuralle (uratyypit 7 ja 8). Myös yksinhuoltajaäitien urakehitys oli ollut useimmiten varsin epävakaa. Heistäkin ainoastaan vajaa viidennes oli päätynyt vakaalle uralle. Kolmas ryhmä, jonka urakehitys poikkesi selvästi muista ryhmistä, olivat yksin asuvat henkilöt, joista vain vajaa neljännes oli päätynyt vakaalle uralle ja yli 40 prosenttia pysähtyneille urille (uratyypit 7 ja 8).

Työuran vakautta tarkasteltaessa huomattavasti

Taulukko 4. Kohderyhmän uratyypit perheaseman mukaan, %

Perheasema	Uratyypit		3	4	5	6	7	8
	1	2						
yksin asuvat	24	5	6	10	4	7	15	28
aviopari, ei lapsia	51	4	5	8	4	7	7	14
aviopari ja lapsia	41	8	6	15	2	7	10	11
äiti ja lapsia	19	6	7	16	7	10	13	22
isä ja lapsia	30	3	–	21	3	–	21	21
avopari, ei yhteisiä lapsia	29	5	7	19	2	13	8	17
avopari ja yhteisiä lapsia	35	10	7	15	3	9	9	13
avopari, ei lapsia	43	6	5	12	2	9	8	15
lapsuudenkodissa asuvat	18	4	5	7	3	5	11	47

1 = vakaa, 2 = vakiintunut, 3 = keskeytynyt, 4 = epävakaa, 5 = juuttunut, 6 = kohentunut, 7 = pysähtynyt I, 8 = pysähtynyt II

muita paremmin olivat pärjänneet vakiintuneissa parisuhteissa elävät henkilöt. Todennäköisimminkin vakaalle uralle olivat päätyneet avioliitossa elävät henkilöt, joilla ei ollut lapsia. Heistä yli puolet oli päätynyt vakaalle uralle. Lapsettomassa avoparisuhteessa elävistäkin yli 40 prosenttia oli kulkenut vakaalla uralla. Kolmas vakaalle uralle usein päätynyt joukko (41 %) oli avioliitossa elävät henkilöt, joilla oli lapsia.

Kokoava tarkastelu

Vielä pari vuosikymmentä sitten nuorten työttömyysjaksot olivat lyhyitä ja niiden jälkeen saattoi päästä vakituiseen työpaikkaan. Tämän päivän työmarkkinoille astuvien nuorten on valmistauduttava usein vaihtuviin ja lyhytaikaisiin työsuhteisiin (Järvinen & Vantaja 2005). Siirryttäessä 1980-luvun säänneltyjen työmarkkinoiden aikakaudesta 1990- ja 2000-luvun joustaville työmarkkinoille työntekijöiltä on alettu vaatia aiempaa enemmän joustoa työaikojen, työtehtävien, palkkojen ja työsopimusten suhteen. Työn luonteen muuttuminen asettaa nuorille uudenlaisia vaatimuksia ja samalla tuo mukanaan uudenlaisia riskejä ja epävarmuuksia. Työmarkkinoilla pärjätäkseen nuorten on oltava esimerkiksi valmiita muuttamaan asuin- tai työpaikkaa tarvittaessa. Myös jatkuvasta koulutusvalmiudesta on tullut entistä tärkeämpi työelämässä pysymisen ja menestymisen ehto. Jos nuo valmiudet puuttuvat, kasvaa myös työelämästä syrjäytymisen riski.

Vuonna 1985 koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olleiden nuorten työurien tarkastelu toi ilmi, että noin kolmannes ”koulupudokkaista”

oli kyennyt myöhemmin kiinnittymään vakaalle työuralle. Toisaalta neljällä kymmenestä oli ollut huomattavia vaikeuksia kiinnittyä työelämään. Peräti 29 prosenttia kohderyhmän nuorista ei ollut seurannan yhdessäkään vaiheessa opiskelemassa tai työllisenä.

Nyyssölän (1999) tutkimusta nuorten työurien kehityksestä vuosina 1980–1993 ei voi suoraan verrata tämän artikkelin tuloksiin, jotka käsittelevät jonkin verran myöhempää ajanjaksoa. Toisaalta hänen käyttämänsä uratyypit-luokittelu on sama, ja koko ikäluokkaa koskevat tulokset poikkeavat huomattavasti tämän artikkelin tuloksista. Nyyssölän tutkimuksessa peräti 79 prosenttia kohderyhmän nuorista oli onnistunut kiinnittymään vakaalle työuralle ja ainoastaan 0,5 prosenttia päätynyt täysin pysähtyneelle uralle. Lisäksi kun Nyyssölän tutkimuksessa erityyppisille työllisyys-, opiskelu- ja työttömyysjaksojen yhdistelmistä rakentuville, ei-lineaarille työurille oli päätyttyä 15 prosenttia tapauksista, oli omassa tutkimuksessamme vastaavien tapauksien osuus 23 prosenttia. Vähän koulutettujen nuorten kohdalla on työelämään kiinnittyminen ollut jo 1990-luvun alussa keskimääräistä hankalampaa ja myös ei-lineaarille työurille ohjautuminen tyypillisempää.

Parin viime vuosikymmenen aikana on monissa yhteyksissä epäilty perinteisten sosiaalisten taustatekijöiden, kuten sukupuolen, asuinalueen ja sosiaalisen taustan, menettäneen merkitystään yksilöiden elämäntietojen suuntaajina ja elämänmahdollisuuksien määrittäjinä. Toisaalta Suomessa tehtyjen empiiristen tutkimusten mukaan esimerkiksi sukupuoli ja sosiaalinen tausta ovat yhä merkittäviä yksilöiden koulut-

tautumista, työmarkkina-asemaa ja työelämässä menestymistä sääteleviä tekijöitä (Kivinen & al. 2001; Järvinen & Vanttaja 2001; Vanttaja 2002 & 2005).

Tässä tutkimuksessa sukupuoli ja asuinalue eivät olleet yhteydessä siihen, minkälaisille työurille 1980-luvun puolivälin ”koulupudokkaat” olivat myöhemmin ohjautuneet. Sitä vastoin sosiaalisen taustan merkitys nousi tutkimuksessa selvästi esille. Korkeasti koulutettujen vanhempien jälkeläiset olivat onnistuneet kiinnittymään vakaalle työuralle huomattavasti useammin kuin vähäisen koulutuspääoman kodeista tulleet lapset, jotka puolestaan olivat yliedustettuina pysähtyneille työurille päätyneiden keskuudessa. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle jääminen heti peruskoulun jälkeen näyttää siis merkitsevän usein eri asiaa eri yhteiskuntaryhmistä tuleville nuorille. Vaikka tutkimuksemme kohderyhmän voisi olettaa koostuvan varsin homogeenisestä joukosta koulutushaluttomia nuoria, tosiasiasa joukko jakautuu sisäisesti hyvin erilaisiin ryhmiin (ks. myös Aho & Vehviläinen 1997). Joukosta erottuvat selvästi koulutettujen perheiden nuoret, joista monet ovat vain tilapäisesti olleet peruskoulunsa päättämisen jälkeen koulutuksen ja työelämän ulkopuolella ja jatkaneet opintojaan myöhemmällä iällä. Korkea-asteen koulutuksen saaneiden vanhempien jälkeläisten muita suurempaa koulutushalukkuutta kuvaa mm. se, että heistä yli kolmannes (37 %) oli hankkinut myöhemmällä iällä korkea-asteen tutkinnon, kun taas pelkän perusasteen tutkinnon suorittaneiden vanhempien jälkikasvusta sen oli hankkinut ainoastaan seitsemän prosenttia.⁴

Tämän tutkimuksen yhtenä tärkeänä havaintona oli niin ikään se, että vakiintuneen parisuhteen solmineiden ihmisten työurat olivat olleet usein vakaampia kuin muiden. Tämänkaltaisia tuloksia on saatu eräissä muissakin seurantatutkimuksissa. Esimerkiksi Nyssölän (1999) tutkimuksessa pysähtyneillä ja juuttuneella työurilla oli enemmän yksin asuvia miehiä kuin muissa uratyypeissä. Markku Jahnukaisen (2004) koulukotinuorten seurantatutkimuksessa puolestaan kävi ilmi,

että vakituisessa parisuhteessa eläminen ja perheen perustaminen olivat olleet yhteiskuntaan jäsentymistä tukevia ja syrjäytymistä ehkäiseviä tekijöitä.

Sosiaalisen tukiverkoston tärkeä merkitys on havaittu myös kuuden Euroopan maan vertailevassa tutkimuksessa (Kieselbach 2003). Jokaisessa maassa merkittävimpiä syrjäytymiselle altistavia tekijöitä olivat mm. alhainen koulutustaso, passiivisuus työmarkkinoilla, heikko taloudellinen tilanne ja sosiaalisen tukiverkoston vähäisyys tai puuttuminen sekä yhteiskunnan antaman tuen riittämättömyys. Sosiaalinen tukiverkosto osoitautui kaikissa maissa tärkeimmäksi syrjäytymiseltä suojaavaksi tekijäksi. Eteläeurooppalaisten nuorten kohdalla erityisesti perheen antama tuki oli tärkeä syrjäytymistä ehkäisevä tekijä, kun taas pohjoiseurooppalaisten työttömien nuorten kohdalla myös muunlaisiin yhteisöllisiin verkostoihin integroituminen näytti ehkäisevän syrjäytymistä.

Tutkimuksemme tuo esiin sen, että koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevat nuoret eivät muodosta yhtenäistä joukkoa. Sen sijaan kyseessä on joukko nuoria, joiden taustat, elinolosuhteet ja tulevaisuuden näkymät saattavat poiketa jyrkästikin toisistaan. Koulutus- ja työvoimapolitiikan näkökulmasta kohderyhmän heterogeenisuus merkitsee haastetta. Ei ole yhtä ratkaisumallia sille, minkälaiset toimenpiteet ja ratkaisut ovat toimivia kussakin tapauksessa ja kunkin nuoren elämässä.

⁴Keskiasteen ja korkea-asteen koulutuksen saaneiden vanhempien jälkeläisten suurempaa todennäköisyyttä päätyä korkea-asteen koulutukseen pelkän perusasteen suorittaneiden vanhempien jälkeläisiin verrattuna voidaan havainnollistaa myös ns. vedonlyöntisuhteen eli odds ration avulla. Sen mukaan keskiasteen koulutuksen saaneiden vanhempien jälkeläisillä on yli kaksinkertainen (2,15) ja korkeasti koulutettujen vanhempien jälkeläisillä lähes 8-kertainen (7,9) todennäköisyys suorittaa korkea-asteen tutkinto peruskoulutettujen vanhempien jälkeläisiin verrattuna. Jyrkimät erot ovat korkeasti koulutettujen vanhempien tyttöjen ja perusasteen koulutuksen saaneiden vanhempien poikien välillä: tyttöjen todennäköisyys hankkia korkea-asteen tutkinto on 14,5-kertainen poikiin nähden. (Vanttaja 2005, 412.)

KIRJALLISUUS

- AHO, S. & VEHVILÄINEN, J.: Keppi ja porkkana. Tutkimus alle 20-vuotiaita aktivoivan työvoimapolitiittisen uudistuksen vaikutuksista ja koulutuksen ulkopuolelle jäävistä nuorista. Helsinki: ESF Publications, 1997
- ASPLUND, R.: Koulutus, palkkaerot ja syrjäytyminen. Helsinki: Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, 2002
- BLASCO, A. L. & McNEISH, W. & WALTHER, A. (eds): Young people and contradictions of inclusion. Towards integrated transition policies in Europe. Bristol: The Policy Press, 2003
- EGRIS (EUROPEAN GROUP FOR INTEGRATED SOCIAL RESEARCH): Misleading trajectories: Transition dilemmas of young adults in Europe. *Journal of Youth Studies* 4 (2001): 1, 101–118
- JAHNUKAINEN, M.: Koulukodin jälkeen. Vuosina 1996 ja 2000 kotiutettujen nuorten yhteiskuntaan jäsentymisen ja riskikäyttäytymisen kasaantuminen. Teoksessa: Jahnukainen, M. & Kekoni, T. & Pösö, T. (toim.): Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 2004
- JÄRVINEN, T. & VANTTAJA, M.: Young people, education and work: Trends and changes in Finland in the 1990s. *Journal of Youth Studies* 4 (2001): 2, 195–207
- JÄRVINEN, T. & VANTTAJA, M.: Nuoret koulutus- ja työmarkkinoilla. Helsinki: Nuorisoasiain neuvottelukunta, 2005. <http://www.minedu.fi/nuora>
- KIESELBACH, T.: Youth unemployment and the risk of social exclusion: comparative analysis of qualitative data. P. 43–64. In: Blasco, A. L. & McNeish, W. & Walther, A. (eds): Young people and contradictions of inclusion. Towards integrated transition policies in Europe. Bristol: The Policy Press, 2003
- KIVINEN, O. & AHOLA, S. & HEDMAN, J.: Expanding education and improving odds? Participation in higher education in Finland in the 1980s and 1990s. *Acta Sociologica* 44 (2001): 2, 171–182
- KORPI, TOMAS & DE GRAAF, PAUL & HENDRICKX, JOHN & LAYTE, RICHARD: Vocational training and career employment precariousness in Great Britain, the Netherlands and Sweden. *Acta Sociologica* 46 (2003): 1, 17–30
- LIITEN, MARJUKKA: Kaikille nuorille ehdotetaan oikeutta päästä kymppiluokalle. Helsingin Sanomat, Kotimaa 17.11.2005
- MÜLLER, W. & GANGL, M. (eds): Transitions from education to work in Europe: The integration of youth into EU labour markets. Oxford: University Press, 2003
- NYSSÖLÄ, K.: Youth unemployment and marginalisation – Changes in the labour market status of Finnish young people in the years 1980–1993. *Young* 7 (1999): 3, 2–20
- RINNE, R. & SALMI, E.: Oppimisen uusi järjestys. Uhkien ja verkostojen maailma koulun ja elämänmittaisen opiskelun haasteena. Tampere: Vastapaino, 1998
- ROUHELO, A.: Steady and winding careers of the academic. Paper presented in the Nordic Conference on Adult Education: “Adult education – liberty, fraternity, equality?” 13–14 May 2005, Turku, Finland
- SIHVO, T. & PULKKINEN, L.: Suomalaisia pitkittäistutkimuksia psykologian alalta ja lähtieteistä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2002
- VALTIONEUVOSTO: Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 24.6.2003
- VANTTAJA, M.: Koulumenestyjät. Tutkimus laudaturylioppilaiden koulutus- ja työurista. Turku: Suomen Kasvatustieteellinen Seura, 2002
- VANTTAJA, M.: Koulutuksesta ja työstä karsiutuneiden nuorten kotitaustan ja myöhempien elämänvaiheiden tarkastelua. *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (2005): 4, 411–416
- VANTTAJA, M. & JÄRVINEN, T.: Koulutuksesta ja työstä karsiutuneet. Vailla ammattitutkintoa ja työpaikkaa vuonna 1985 olleiden nuorten myöhemmät elämänvaiheet. *Yhteiskuntapolitiikka* 69 (2004): 5, 472–480
- VANTTAJA, M. & JÄRVINEN, T.: The young outsiders: The later life-courses of “drop-out youths”. *International Journal of Lifelong Education*, 2006 (in press)
- VÄESTÖ 1997: 15. Työssäkäyntitilasto 1995–1996. Helsinki: Tilastokeskus, 1997
- VÄESTÖ 2003: 7. Työssäkäyntitilasto 2000–2001. Helsinki: Tilastokeskus, 2003
- VÄESTÖLASKENTA 1990. Osa I. Väestön taloudellinen toiminta 1990. Helsinki: Tilastokeskus, 1993.

ENGLISH SUMMARY

Tero Järvinen & Markku Vanttaja: The labour market careers of early school leavers (Koulupudokkaiden työurat)

In the past couple of decades the primary aim of youth policy in Finland and elsewhere in Europe has been to prevent marginalisation and social exclusion among “youths at risk”. It is a common assumption among politicians that early school leavers, those young people who are outside education, training and employment from the age of sixteen to eighteen, are at the greatest risk of drifting into an economically and

socially marginalised future. Research has shown that difficulties in the early stages of labour market careers lead to an increased risk of subsequent unemployment and insecure employment. It is also thought that dropping out of education and working life in youth has potential repercussions in terms of increased criminality and a general lack of social integration.

Although young people who are out of work and particularly those who have no vocational qualifications have been special targets for educational and labour market policies in Europe, there is still a scarcity of longitudinal research evidence on the longer-term

impacts on young people's lives of being excluded from education and working life after compulsory schooling. This article studies the later labour market careers of early school leavers. The target group consists of a 50 per cent sample of Finnish youths aged 16–18 (except those in military service) who were outside working life and who had not continued their schooling after compulsory school in 1985 ($n = 6,983$). The labour market careers of these youths were followed during the period from 1990 to 2000. Information concerning the target group was gathered from various registers based on census data.

According to our empirical analysis, dropping out of education and working life after compulsory schooling quite strongly predicted a weak or unstable labour market career. Only less than one-third of early school leavers had managed to carve out a stable labour market career. Four in ten of those in the target group had had great difficulties in finding stable employment, and as many as three in ten (29 per cent) had been outside

education and working life at every point of measurement between 1990 and 2000. The social background of young people as well as their family situation was closely connected with the kind of labour market careers they came to have. Young people whose parents were highly educated found a stable career more often than youths whose parents were less educated. The offspring of the least educated parents were in turn most overrepresented among those who had a stagnant career. Those who were married or cohabiting found a stable career more often than average. The study also highlighted the key significance of supportive human relationships especially for males, a finding that has been made in some previous studies concerning the life courses of those at risk of social exclusion.

KEY WORDS

Young people, education, working-life, early school leavers, marginalisation, Finland